

TEEB-GLB bijeenkomst Salland

Datum: 4 juli 2014

Plaats: Kasteel De Haere, Olst

Deelnemers streek

Jaap Starckenburg (Ijssellandschap), John Schoorlemmer (Ijssellandschap), Ben Haarman (LTO Salland), Jawin Klein Hegeman (LTO Salland), Birgitte Keijzer (Gemeente Raalte en Olst-Wijhe), Jan Heutincx (Gemeente Deventer), Rolf van Toorn (Waterschap Groot-Salland), Wim Jan van der Heijden (Waterschap Groot Salland), Philip Frederiks (Pachtersvereniging), Herman Menkveld (ANV Groen Salland), Teun van de Vegt (ANV Groen Salland), Gerard Jutten (Kostbaar Salland), Bernard Heijdeman (Kostbaar Salland), Hennie Rodijk (Gemeente Raalte), Jos Groothedde (Groothedde), Joop van Bodegraven (Ministerie EZ), Gerben Visser (Ijssellandschap).

Onderzoekers

Anne van Doorn (Alterra, plv projectleider), Ralph Buijs (Alterra, ecologisch onderzoeker), Ernst Bos (LEI, economisch onderzoeker), Alwin Gerritsen (Alterra, bestuurskundig onderzoeker)

Organisatie en procesbegeleiding gebiedsbijeenkomsten:

Susan Martens (Bureau ZET, workshopleiding), Harm Blanken (Bureau ZET, verslaglegging)

Verslag

1. Welkom en kennismaking

Susan heet de deelnemers welkom. Fijn dat we te gast mogen zijn op deze mooie locatie, waar het Ijssellandschap kantoor houdt. De bijeenkomst heeft een informeel karakter. Het gaat over een nieuw onderwerp en een gezamenlijke zoektocht waarin we theorie en praktijk elkaar willen laten verrijken.

2. Introductie onderzoeksproject

Anne van Doorn presenteert het onderzoek. Het is onderdeel van een onderzoeksprogramma van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) gericht op de vraag hoe we de baten van de natuur kunnen meenemen in de besluitvorming (bedrijfsinvesteringen, beleidsbeslissingen, verdienmodellen). Voor sommige baten wordt ook nu al betaald, maar voor vele niet. Juist die diensten staan vaak onder druk. Het zou kunnen dat we in de toekomst ook gaan betalen voor (het faciliteren van) die diensten. In het project ligt, in verband met het GLB, de focus op de

ecosysteemdiensten (ESD) van landbouwgrond. Welke ESD horen daar bij? Wij kijken vanavond vooruit naar het GLB 2020 vanuit de vraag hoe we ESD daarin beter op de kaart kunnen krijgen.

We verwijzen verder naar de sheets van de presentatie van Anne in Bijlage 1.

3. Ronde 1: verkenning aanbod ecosysteemdiensten

Welke diensten levert de natuur/het landschap in de Veenkoloniën in samenwerking met de boer: welke diensten zijn er, door wie worden ze geleverd en waar in het gebied? We gaan hiervoor in vier groepjes (met elk één onderzoeker) aan het werk.

Ecosysteemdiensten die in het hele gebied geleverd worden:

- Bodemvruchtbaarheid (arme zandgronden lastig te beboeren)
- Voedselproductie: Salland aspergeland; Open zichtstallen; paardemelkerij 't Schanebroek
- Streekproducten: asperges, bessen, vlees/melk
- Eikenhakhout (biobrandstof)
- Biomassa – ANV Groen Salland → verwarmen zwembad
- Waterbuffering
- Natuurwaarde (biodiversiteit) op boerenland – landschapselementen
- Plaaibestrijding – konijnen. Systeemverstoring
- Natuurlijke elementen: stilte en rust
- Lekker voelen in Salland: gezondheid, rust en stilte, geur
- Gezondheid: gezonde omgeving, gezonde mensen
- Infrastructuur: gezondheid strook voor filteren fijnstof A1
- Landbouw met relatief veel landschapselementen waar gerecreëerd wordt
- Recreatie: wandelpaden, fietspaden, mountainbikeroutes, afwisselend landschap, minicamping, landbouw en zorg, blote voetenpad, survival in Nederlandse natuur
- Wandelpaden
- Bewustwording samenleving: Salland op de kaart
- Herkenbaarheid goed lopende landbouw, ook diervriendelijk, ingepast
- Combinatie landgoederen en pachtboeren: prachtige achtertuin, identiteit, kwaliteit
- Educatie op de boerderij + teambuilding: Boerderijschool, Natuurderij, Kinderfeestjes
- Historisch kader: waar we vandaan komen
- Risico's: te veel mensen; honden die loslopen. Dus organiseren.

Ecosysteemdiensten die op specifieke plekken in het gebied geleverd worden (voor de ligging op de kaart zie foto's Harm, hieronder globale plaatsaanduiding tussen haakjes):

- Agrobiodiversiteit: maaieregime aanpassen WGS voor bijen; patrijzenbeheerclub Wijhe/Olst IVN + ANV fauna akkers patrijs; patrijs = indicator, heeft veel bloemen nodig (kleine dieren en andere dieren); GB-diensten; akkerranden; poelen; bufferzones spuiten [geplakt bij IJssel]
- Natuur voor de boer: graslanden (veehouderij) [geplakt bij Olst]
- Salland Waterproof: waterberging; erfafspoeling; groene zuivering; AVerheino metingen [geplakt bij Heino]
- Landschapselementen (IJssel, kleinschalig): woongenot; recreatie (fietsers, wandelaars) [geplakt bij Lemelerveld]
- Waterberging, kruidenrijk grasland als bijvoorbeeld veevoer [geplakt bij Hellendoorn/Eelen]
- Landbouw; Waterberging, kleinschalige retentiegebieden in haarvaten [geplakt bij Hellendoorn/Eelen]
- Ruimte voor de rivier, waterberging, grootschalig lage rivieren [geplakt bij Hellendoorn/Eelen]

Reflectie ronde 1: hoe is het werk ervaren?

Het was kort.

Reflectie ronde 1:

Wat opvalt is dat vraag en aanbod van ESD moeilijk te scheiden zijn. Maar een deel van de ESD kun je op een specifieke plek plakken, de rest is overal. Ook valt op dat het aanbod zo breed is: recreatie (wandelpaden!), gezondheid, mountainbikeroutes, zorg, agrobio, Patrijs. Houtwallen zijn in Salland belangrijk, die leveren veel diensten. Toch kan het nog beter, bijvoorbeeld m.b.t. biomassa: er wordt nog veel gestort. Onmiddellijk wordt ook de vraag naar betaling voor diensten opgeroepen. Er is veel beleving maar te weinig geld.

4. Ronde 2: wat is de vraag naar ecosysteemdiensten

In deze ronde willen we verkennen wat de 'vraag' is naar de ESD. Dat kan maar hoeft geen harde/expliciete vraag te zijn. Welke partijen horen bij de vraag naar ESD, wie zijn de gebruikers?

Vraag naar ecosysteemdiensten (hele gebied):

- Schoon drinkwater
- Burgers: gezond voedsel; biologisch geteeld / voedsel met verhaal ('ons kent ons')
- Waterschap Groot-Salland en boeren: waterretentie; waterkwaliteit + kwantiteit
- Boeren: vraag naar vruchtbare grond [overstemt ALLES]
- Biobased grondstoffen
- Benutten mest: waardevolle stoffen er optimaal uithalen. Ook voor de burger.
- Maatschappij/overheid: Fijnstof; vragen naar schone lucht
- Benutten ruimte voor duurzame energie op boerendaken
- Natuurliefhebbers vragen vlinders, vogels, bloemen
- Burgers uit gebied: vragen mooie omgeving (zeker burgers in buitengebied)

- WERKgelegenheid → landschapsbeheer: Wajong; werkverschaffing (moeilijk: geen ongeschoolde inzet)
- Nooit aflatende vraag naar recreatie: nooit genoeg, mountainbike, speelterreinen
- Zorg: rust, ruimte, genezing; doen wat je aankunt
- Educatie: speelbos; waar komt ons voedsel vandaan. Organisatie probleem.

Vraag naar ecosystemendiensten op specifieke plekken in het gebied:

- Lokale productie en afzet [bij Deventer]
- Bewoners stad zelf voedsel en hout verbouwen: community based; lokale verkoop; tempo dat je bij kan houden [bij Deventer]
- Wonen in buitengebied: vanwege kwaliteiten buitengebied [bij Okkenbroek]

Reflectie ronde 2:

Ook de vraag lijkt niet erg locatie gebonden maar is vlakdekkend. Alle dorpen willen ommetjes. Omwonenden en recreanten willen genieten van het landschap. De relatie tussen Stad en Platteland is een belangrijke trend in de zoektocht naar authenticiteit. De markt vraagt eigenlijk meer dan we kunnen leveren. We moeten nu biologische melk uit het buitenland halen. Ecosystemendiensten kunnen elkaar in de weg zitten. Koolzaad levert prachtige olie op (Brassica), maar koolzaadveld lokt alle bijen weg, waardoor de buurman geen bessen heeft ... De vraag naar vruchtbare grond overstemt alles. Die druk is enorm.

5. Ronde 3: Samenkomen van vraag en aanbod van ecosystemendiensten

We hebben in de groepen het aanbod in kaart gebracht en nagedacht over wie ervan profiteren. Tussen vraag en aanbod zou je een transactie willen hebben. Hoe is de aansluiting van het aanbod op de vraag? Worden de baten goed verdeeld? We bespreken uit elke subgroep één Ecosystemendienst.

Groep 1 (Ralph) – kleinschalige landschapselementen - terugkoppeling en plenair gesprek

Kleinschalige landschapselementen, zoals houtwallen, bieden allerlei diensten: snippers voor kachels, afvangen fijnstof voor gezondheid, aantrekkelijk landschap voor recreanten, fijn wonen en een hogere waarde van de woning. Snoeihout kan wel verkocht worden, maar de andere diensten vertalen zich niet in opbrengsten in euro's. Fonds Kostbaar Salland is een goed voorbeeld van een afnemer van ecosystemendiensten die er wel goed voor betaalt en beheercontracten afsluit van 21 jaar. Voor onderhoud van houtwallen zou je ook Zorgboerderijmensen kunnen inzetten. Dan hebben zij een mooie dag, het onderhoud is geregeld en het levert ook nog wat op. Op macroniveau zijn er belemmeringen. Er is een grote drang naar de ontwikkeling van grootschalige landbouw. Die trend gaat in tegen de waarde van het kleinschalige landschap. Maar is dat een kwestie van geld of van slim inrichten? Bijvoorbeeld je houtwal daar plaatsen waar je toch weinig landbouwopbrengst verwacht. Kijk naar de stukjes die niets opleveren. Grootschalige landbouwers hebben echter ook geen tijd voor onderhoud van landschapselementen.

Groep 2 (Alwin) – rust, streekvoedsel en identiteit - terugkoppeling en plenair gesprek

Deze diensten hebben te maken met de relatie Stad-Platteland. Er is wel degelijk vraag naar, maar de betaling is een probleem. Er zijn streekmarkten, maar die zijn niet substantieel. Er is bewustwording nodig dat landelijk gebied niet gratis is. Daarbij moet een onderscheid gemaakt worden tussen private en publieke diensten en tussen private en publieke betalingsmechanismen.

Gaan we het via het GLB regelen of moeten we de voedselprijzen verhogen (streekmerken aanbieden)? Op Polen na hebben we in Nederland de laagste voedselprijzen. Je moet zorgen dat je producten voor een betere prijs in de supermarkt krijgt en niet te veel subsidie verstrekken, dat verstoort de markt. Hoe krijg je je product voor een betere prijs in de supermarkt? Het kan wel via de keten als je samenwerkt met partijen die het kunnen en je een goed verhaal en een goede controle hebt. Verschillende boeren passen in verschillende ketens.

Groep 3 (Ernst) – woongenot – terugkoppeling en plenair gesprek

Het is bekend dat een uitzicht op mooi landschap de prijs van een woning verhoogt. De vraag zit bij de omwonenden en bij recreanten uit het westen, maar de opbrengst komt niet terecht bij de boer, op z'n hoogst bij de recreatieondernemers (hotel, horeca). Toeristenbelasting werkt in dat opzicht niet. Eigenlijk zou een deel van de OZB naar de boer moeten toevloeien als betaling voor het onderhoud van dat mooie landschap.

In tegenstelling tot voorbeelden uit het buitenland betalen recreatieondernemers hier niet mee aan het landschap. Een belemmering is dat recreatieondernemers niet de directe relatie zien tussen een houtwal en hun inkomsten. De sector is bovendien slecht georganiseerd en versnipperd. Wat beter werkt is gebruikers laten betalen voor toegang, of laten participeren in beheer. Dit is ook materie voor de mensen van Salland Marketing, die er helaas niet bij konden zijn vandaag. Zij worden er nog bij betrokken.

Een andere belemmering is dat het beleid voor vrijkomende boerenerven 15 jaar achter loopt. De markt is veranderd. Er is groot geld voor investeringen in vrijkomende erven. Daar zou je ook een fonds van af kunnen romen.

Groep 4 (Anne) – toenemen diersoorten – terugkoppeling en plenair gesprek

Voor de Patrijs is veel belangstelling en aandacht: IVN, recreanten, natuurmonumenten. Maar het is lastig om er geld aan te koppelen voor onderhoud. Toch kan het wel. Onlangs is via crowdfunding een boomkikkerreservaat ontwikkeld. 180 mensen betalen mee. Er is ook nog meer te doen met marketing:

'weidevogelfietsroute', patrijsspaden, patrijsbloemen. Samen met jagers ontwikkelen. Of zet een dier op het etiket (denk aan 'Famous Grouse'). Maar is biodiversiteit niet gewoon een taak van de overheid waarvoor publieke middelen beschikbaar moeten zijn? De overheid heeft op dit moment weinig te makken, dus moeten we wel naar private middelen kijken. Ook op dit vlak moet nog veel gedaan worden aan bewustwording. Helaas merk je juist dat de kennis terugloopt.

6. Reflectie en conclusies

Aandachtspunten die de onderzoekers meekrijgen:

Er is spanning tussen de verwende consument en de overheid die pampert. Subsidiekransen moeten dicht en opnieuw beginnen. Nee, zegt een ander, als we het erover eens zijn dat iets een taak van de overheid is, moet de overheid geld uittrekken om de taak goed uit te voeren. En wil de burger wel betalen voor iets wat hij niet concreet kan vastpakken? Dat hangt er van af hoe je de vraag stelt.

Jaap Starckenburg vraagt aandacht voor de Salland Deal, een afspraak tussen allerlei partijen in het buitengebied om een groene plus op de GLB te plaatsen. Er wordt gekeken naar water, cultuurhistorie en natuur. Er zal een bidbook worden aangeboden aan de provincie: doe mee en stel ons in de gelegenheid om het plan uit te voeren.

Als er suggesties zijn voor personen die in de interviewronde bevroegd moeten worden, dan kunnen die doorgegeven worden aan Anne van Doorn.

Susan dankt alle deelnemers voor hun inbreng.